

UČINKOVITI DAVKI?

Sredi novembra je Državni zbor sprejel prvi paket davčnih sprememb, s katerimi naj bi spodbudili večjo konkurenčnost gospodarstva. Med ukrepi so davčne olajšave za mlade kvalificirane zaposlene iz tujine, spremembe olajšujejo nagrajevanje delavcev z delnicami in deleži, razširili so obdobje za koriščenje olajšave za zeleni in digitalni prehod, spremenili obdavčitev sladkih in energijskih pijač, poenostavili postopke množičnega vrednotenja nepremičnin, spremenili poslovanje prodajnih avtomatov ter davčno podprli kmetovanje na zahtevnih površinah. Politika je bila najmanj enotna glede sprememb, ki se nanašajo na normiranje, Gospodarska zbornica Slovenije in Obrtno-podjetniška zbornica pa sta menili, da so ukrepi nesistemi in neceloviti. Delodajalci so želeli ukrepe na področjih visoke obdavčitve dela, investicij v raziskave in razvoj nekonkurenčnosti tujim delodajalcem pri zadrževanju ključnih kadrov, a to naj bi bilo skupaj z obdavčitvijo premoženja vključeno v naslednji paket sprememb.

Ko tisti, ki nismo vključeni v snovanje davčne politike, spremljamo razpravo o davkih nekoliko z distance, zlahka prepoznamo boj interesnih skupin in opazimo, da se celotna razprava zreducira na to, ali se nekomu, ko potegne črto, zaradi vseh ukrepov stroški zvišajo ali znižajo. So davki pri nas prenizki ali previsoki? Odvisno, koga vprašate. Pa je to sploh pravo vprašanje?

Družba skozi davke uveljavlja družbene norme, zato se skozi davčno

ureditev, ki vključuje tudi nadzor, lahko razbere, kako urejena je. Komentatorji v ekonomskih rubrikah časopisov pogosto ocenjujejo ukrep samo skozi prizmo povečanja proračunskih prihodkov in zaključijo, da je ukrep nesmiseln, če je dohodkovno nevtralen. Je res nesmiselno različno obdavčiti sokove iz pravega sadja in sladkano vodo, imenovano sok, in s tem spodbuditi proizvajalce prvega? Mar ni progresivna lestvica obdavčitev dohodkov, ki močno obdavči najbogatejše, sporočilo, da velja sredstva za osebna izplačila investirati drugače? Mar ni posledica napačne davčne politike to, da se sredstva namesto v gospodarske dejavnosti bolj splača nameniti v nakup nepremičnin, s čimer »elita« narodu kot »amorfni gmoti« (kot se je zareklo investitorju Schellenburga) zaradi cenovnega pritiska otežuje dostop do primerne bivališča, čeprav se na koncu tudi sama zakalkulira? Če lahko podjetje več zasluži z oddajanjem lastnih prostorov preko Airbnb kot z osnovno dejavnostjo, je nekaj narobe tako s podjetjem kot z okoljem, v katerem deluje.

Davki so odraz družbene dinamike, v kateri živimo. Če temu ne bi bilo tako, bi si bili davčni sistemi po svetu zelo podobni, pa si niso. V primerjavi z nami so davki v ZDA bistveno nižji, pa lahko novi predsednik ZDA Trump kljub temu svoj uspeh delno pripiše občutku ljudi, da so še previsoki in da jih je treba znižati. V ta namen bo angažiral Elona Muska na mestu svetovalca za zniževanje izdatkov, čeprav ga je slednji še leta 2017 imenoval za prevaranta in bleferja. V prihodnjih letih bo zanimivo spremljati ta družbeni eksperiment v ZDA, kjer bo proračunsko porabo za socialo in šolstvo racionaliziral tajkun tipa Rockefeller, ki je ogromno pridobil s subvencijami taistega proračuna in z njimi ustvaril vizije, za katere je še Zemlja premajhna. The Economist opozarja, da je reforma v ZDA vsekakor potrebna, a pod vodstvom Muska lahko privede do nastanka skorumpirane oligarhije. Po

drugi strani pa imajo skandinavske države izrazito visoke davke, pa to večina ljudi podpira. Še več: neplačevanje davkov ali izogibanje obdavčitvi je v njihovi družbi moralno nesprejemljivo, kar bi lahko v Sloveniji primerjali s tem, da bi se na novoletni zabavi pohvalili s svojim poslovnim podvigom o uspešnem barantanju z gasilcem, ki je prinesel koledar in s tem zbral sredstva za lokalno gasilsko društvo.

Takšne razlike med ZDA in Skandinavijo so predvsem zaradi močno različne stopnje zaupanja v politiko oziroma v to, da bo upravljanje sredstev, ki jih namenjajo z davki, racionalno. Skandinavci so glede na Ginijev koeficient ekonomske neenakosti najbolj egalitarna družba in so kljub visokim davkom med najbolj srečnimi. To še zdaleč ne pomeni, da uveljavljajo načelo »vsak po svojih zmoglostih, vsakemu po njegovih potrebah«, gre preprosto za to, da so sredstva, zbrana z davki, učinkovito uporabljena za dobrobit družbe. V Sloveniji smo dovolj solidarna družba in imamo dovolj družbeno odgovornih podjetij, a če se z zbranimi sredstvi ravna, kot se, je odpor proti dodatnim davkom razumljiv tako kot v fevdalizmu, kjer je bilo kmetom še plačevanje desetine odveč.

Diskurz glede višine davkov bi zato moral potekati vzporedno z vprašanjem zaupanja v sistem njihove porabe. Kako naj zaupanje krepi ureditev, da moramo na univerzi naročati letalske karte in računalnike preko predizbranih dobaviteljev, čeprav s tremi kliki dobimo cenejše ponudbe? Mar v visokem šolstvu sredstva res uspemo optimalno nameniti poučevanju naših študentov, ki jih rekrutiramo za inženirje naših podjetij? Imajo naše znanstvene raziskave dovolj multiplikativnih učinkov na našo družbo, ki nas iz davkov financira? Že poštena samokritična diskusija o učinkovitosti javnega sektorja bi povečala zaupanje davkoplačevalcev. A za začetek lahko začne vsak pri sebi.

Miroslav Halilović